

Özaydın", "ibid.mimari" (by M. Baha Tanman), "Danışmendnâme" (by Ahmet Yaşar Ocak), "Malatya" (by Göknur Göğebakan), "Mesud I" (by Faruk Sümer); İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu devletleri*, Ankara 1988; Yaşar Yücel and Ali Sevim, *Türkiye tarihi*, Ankara 1990-1992.

/ رحیم رئیس نیا /

**دانشنامه علائی**، مجموعه مختصر دایرةالمعارفی در علوم عقلی، یگانه نوشته ابن سینا\* به فارسی که در انتسابش به او تردیدی نیست. او این کتاب را به درخواست علاءالدوله ابوجعفر محمدبن دشمنزیار کاکویه دیلمی (متوفی ۴۳۳) در ایام اقامتش در اصفهان بین سالهای ۴۱۲-۴۲۸، نوشته است (ابن سینا، ۱۳۸۳ ش ب، ص ۱-۲؛ همو، ۱۳۸۳ ش الف، مقدمه معین، ص ۵؛ د. ایرانیکا، ج ۳، ص ۹۹). ابن سینا درباره سبب تألیف کتاب، فقط به فرمان علاءالدوله اشاره کرده است. بنا بر گزارش شهرمدان بن ابی الخیر (ص ۲۲)، علاءالدوله به ابن سینا گفت اگر علوم او ایل به فارسی بود، می توانستم بفهمم. از این رو، شیخ رئیس دانشنامه را به فارسی نوشت و به وی هدیه کرد. اما علاءالدوله چیزی از آن درنیافت.

ابن سینا خود نامی بر این کتاب ننهاد. شاگرد و ندیم او، ابوعبید عبدالواحد جوزجانی\*، که پس از مرگ ابن سینا آن را گردآوری کرد، در مقدمه بخش ریاضی دانشنامه (ابن سینا، ۱۳۷۴ ش، ص ۱۲) و در پایان شرح فارسی رساله حئی بن یظان\* (ابن سینا، ص ۸۷) این کتاب را دانشنامه علائی نامید (قس ققطی، ص ۴۱۸، به نقل از جوزجانی که این تصنیف ابن سینا را کتاب العلائی نامیده است). شهرمدان بن ابی الخیر در *نزهت نامه علائی* (همانجا) و قطب الدین شیرازی\* در *دره التاج\** (بخش ۱، ص ۲۹۴) از این کتاب با نام *دانشنامه علائی* یاد کرده اند، اما ابن ابی اصبیعه (ص ۴۵۷) نام آن را *دانش مایه علائی* نوشته است. عباس اقبال آشتیانی نیز (ص ۲۰۱-۲۰۲) این نام را صحیح و مناسب تر دانسته است. در آغاز چاپ سال ۱۳۰۹ در حیدرآباد دکن نیز *مایه دانش علائی* مشهور به *حکمة العلائی* آمده است (دانش پژوه، ص ۸۴). بهمنیارین مرزبان\*، شاگرد شیخ نیز در *التحصیل* (ص ۱) آن را *الحکمة العلائیة* نامیده که به گونه ای ترجمه دانشنامه علائی است (برای نامهای دیگر ← ابن سینا، ۱۳۸۳ ش الف، همان مقدمه، ص ب - ج).

دوره زندگانی ابن سینا مقارن با اولین دوره نثر فارسی است، یعنی نیمه دوم قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم، دوره ای که زبان فارسی از حیث مفردات لغات و ترکیبات و اصطلاحات، قدرت قبول و بیان مفاهیم و معانی دشوار علمی را نداشت. در

by J. Jones-Williams, London 1968; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu hükümdarı: Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara 1996; idem, *Urfa Haçlı Korulduğu tarihi: 1098'den 1118'e kadar*, İstanbul 1974; *EP<sup>1</sup>*, s.v. "Dānīshmandīya" (by H. Mordtmann); *EP<sup>2</sup>*, s.v. "Crusades" (by C. Cahen), "Dānīshmendids" (by I. Mélikoff), "Saldjūks".III.5: the Saldjūks of Rūm" (by C. E. Bosworth); İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk devletleri", in *Türkler*, ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek and Salim Koca, vol.6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002; Tufan Gündüz, *XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, İstanbul 2005; P.M. Holt, *The age of the crusades: the Near East from the eleventh century to 1517*, London 1993; Ibn 'Ibnī, *Abū'l Farac tarihi*, Süryancadan İngilizce çeviri: Ernest A. Wallis Budge, Türkçeye çeviren: Ömer Rıza Doğrul, Ankara 1999; *İA*, s.v. "Dānīshmendliler" (by Mükrimin Halil Yınanç); Erdoğan Merçil, "The Anatolian principalities (Beyliks)", in *A short history of Turkish-Islamic states (excluding the Ottoman State)*, tr. Ahmet Edip Uysal, ed. Erdoğan Merçil and H. Y. Nuhoğlu, Ankara: Turkish Historical Society Printing House, 1994; idem, *Müslüman-Türk devletleri tarihi*, Ankara 1997; Zerrin Günel Öden, *Karasi Beyliği*, Ankara 1999; Abdülkerim Özaydın, "Fetihten sonra Anadolu Türk devletleri.1: Danişmendliler", in *Büyük İslâm tarihi: doğuştan günümüze*, ed. Hakkı Dursun Yıldız, vol.8, İstanbul: Zaman, 1992; Osman Gazi Özgüdenli, *Ortaçağ Türk-İran tarihi araştırmaları*, İstanbul 2006; Atilla Özkırımlı, *Türk edebiyatı tarihi*, Ankara 2004; Hamit Pehlivanlı, "Selçuklular ve Selçuklu müesseseleri (1000-1300)", in *Tarih el kitabı: Selçuklular'dan bugüne*, ed. Ahmet Nezih Turan, Ankara: Grafiker Yayınları, 2004; Steven Runciman, *A history of the crusades*, Middlesex, Engl. 1980-1981; Ali Sevim, *Anadolu'nun fethi: Selçuklular dönemi*, Ankara 1993; Sefer Solmaz, "Dānīshmendliler", in *Türkler*, ibid; Ahmed Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk tarihine giriş*, İstanbul 1981; Osman Turan, *Selçuklular tarihi ve Türk-İslam medeniyeti*, İstanbul 1969; *TDVİA*, s.v. "Anadolu.II.2: Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması" (by Ahmet Yaşar Ocak), "Artuk b. Eksük" (by Ali Sevim), "Artuklular" (by Coşkun Alptekin), "Artuklular. Artuklu Sanatı" (by Ara Altun), "Dānīshmend Gazi" (by Abdülkerim Özaydın), "Dānīshmendliler" (by Abdülkerim

Meral Akkaya

18 KASIM 1997

(D)

Danışmendnâme

üzüne dil çalışması

Türk. Enst. T. 518

ilim dalı: TE D

02 KASIM 1997

madde: Danışmendnâme

A. Br. : c. V, s. 596

B. L. : c. V, s. 2877

F. A. : c. , s.

M. L. : c. IX, s. 387-388

T. A. : c. XII, s. 276-277

Bekir Nedim

DANİSMENDNÂME  
(D)

18 KASIM 1997

Danışmendnâme

Türk. Enst. T. 67

book, covering these years, is of great interest and importance. Dr. Gray's account modifies the popular, oversimplified picture of unscrupulous slave-traders ravaging an African Arcadia, and preying at will on its defenceless inhabitants. In its place, a much more complex pattern emerges. In effect, a lobby of European traders and missionaries succeeded, during the middle years of the nineteenth century, in gaining the support of the Great Powers, especially of Britain and Austria, and in breaking the attempt of the Egyptian authorities to monopolize access to the Upper Nile. Ivory was the traders' principal object. The violence and slave-raiding, which soon became characteristic of their activities, resulted from the failure of the riverain tribes, especially the Bari, to function effectively as middlemen in the trade. Hence the alien merchants, 'bringing in large numbers of armed Arab servants, founded their own stations in the interior and the ivory trade became dependent on widespread violence' (p. 33). Slaves were the by-product of tribal raiding to seize ivory, rather than a primary object, although they came to play an increasing part in the traders' economy.

In the Bahr al-Ghazāl, a similar process was at work, although the opening-up of this region was later in taking place (from 1855-6), and Arabic-speaking merchants, again trading chiefly in ivory, were the agents of its exploitation. Their armed camps, the *zeribas* (*zaribas*), dominated the clay plains inhabited by the Dinka, and punctuated the routes to the north-west. With the Azande of the Nile-Congo divide, the traders dealt on more equal terms, as allies, although Schweinfurth perceptively commented that 'at present [the Azande] hardly comprehend their state of subjection' (p. 63). Characteristic figures in the Bahr al-Ghazāl, who had no counterparts on the White Nile, were the Jellaba (*Jallāba*), petty traders of northern Sudanese origin, independent of the merchant-princes, but working under the protection of, and in connexion with, the *zeribas*. They were the chief operators of the slave-trade in the Bahr al-Ghazāl.

The later part of the book, covering the reign of Ismā'il and the collapse of the khedivial administration in the south as a consequence of the Mahdia, traverses ground which is better known. Here the exclusion of the Egyptian archives from the sources used diminishes the authority of the account, although the deficiency is partially remedied by the use of works dependent on them, such as that by Douin, and Carlo Zaghi's *Gordon, Gessi, e la riconquista del Sudan* (Florence, 1947). From his European material, Dr. Gray is able to supply much important detail. The final chapter, on 'British interests and the southern Sudan', is hardly of a piece with the

rest of the book, which is primarily concerned with the internal history of the region. Its inclusion is presumably due to the abundant information provided by British sources, but this theme might have been better left for fuller development in a separate study.

A few criticisms of detail may be made. Dr. Gray quotes (p. 69, n. 2) H. C. Jackson, *Black ivory and white* (Oxford, 1913) as his source for the biography of al-Zubayr Raḥma Maṣūḥ. It would be preferable to go directly to the original Arabic version of al-Zubayr's reminiscences as they are given by Na'ūm Shuqayr, *Ta'rikh al-Sūdān* (Cairo, [1903]), III, 60f. The transliteration of Arabic names and terms hovers uncertainly between the conventional and the precise. The use of diacritical marks is haphazard, and there are some errors which should be corrected in a second edition; e.g. Rabih for Rābiḥ (p. 134), *Khalifā* 'Abd Allāhi for *Khalifa* 'Abd Allāhi (p. 163). These, however, are minor blemishes on a comprehensive and important piece of work, which will be of great assistance to students of modern Sudanese history.

P. M. HOLT

IRÈNE MÉLIKOFF (ed. and tr.): *La geste de Melik Dānīshmend: étude critique du Dānīshmendnāme*. (Bibliothèque Archéologique et Historique de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul, x-xi.) 2 vols.: 460 pp.; 352 pp., 6 plates. Paris: Librairie Adrien-Maisonneuve, 1960.

Little enough is known about the life of Emir Dānīshmend (d. 1104), the founder of the Ghazi dynasty which controlled most of Cappadocia and Pontus for about a century after the battle of Manzikert; and that little has been confused by the fact that Ottoman historians accepted as a reliable source the *Dānīshmend-nāme*, the corpus of popular stories which gathered round his name. These stories were first written down, in Turkish, for the Seljuq Sultan of Konya 'Izzeddīn Keykāvūs II (reigned 1245-64) by a certain Mevlānā Ibn 'Alā, who induced much of the confusion by pushing the whole story back to the fourth/tenth century in order to eliminate any reference to his patron's ancestors, the bitter rivals of the historical Dānīshmend. Ibn 'Alā's text (now lost) was rewritten and adorned with verses, allegedly in 762/1360-1, by 'Ārif 'Alī, governor of Tokat, and this text in its turn served as the basis of the *Mirqāt al-jihād*, composed in 997/1589 by the prolific Ottoman historian 'Āli of Gallipoli.

Mme. Mélikoff, who has made Turkish popular 'epics' her special province, now

A.Ü. DTCF. Dergisi, c. VIII (s. 1-2) s. 131-132, 1950 (ANIKAZA)

Not: Bu makale 131-146 arasında'dır.

## KİTAB-I MELİK DANIŞMEND GAZİ—DANIŞMENDNAME

Dr. ŞÜKRÜ AKKAYA

Ancak ilgili çevrelerce tanınan, şimdiye kadar yurdumuzda üç, yurd dışında — biri Leningrad, diğeri Pariste olmak üzere — iki nüshası bilinen Danışmendname'nin son zamanlarda Sivasda bir nüshası daha ele geçmiş ve Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine mal edilmiştir. Kütüphanelerde ve hususî ellerde daha başka nüshaların da bulunduğu muhakkaktır. Nitekim Yargıtay üyesi Sayın Alâeddin Alpay, Çorum nüshasının bir suretinin İstanbul'daki hususî kütüphanesinde olduğunu söylediği gibi Sayın Hüseyin Naîk Orhunda da Niksar nüshasının bir kopyası bulunmaktadır. Dil-Tarih ve Coğrafya<sup>1</sup> nüshası 16 × 22,5 sm. büyüklüğünde her sahifede 18 satır olmak üzere 225 yapaktır. Kitap aslında mensur yazılmıştır, fakat ekserisi methiye — münacat karakteri taşıyan manzum kısım da 2994 mısra' tutmaktadır. Kitapta müellif veya müstensih yerine kâtip ünvanıyla iki yerde Abdülveli (S. 340 ve 383), dört yerde Veli Abid (S. 297, 426, 447, 450) adı geçmektedir, Yazılış — intisah tarihi son sayfadaki (Bilmek istersen bu hattın tarihini ey hümam, hezarü sed növed ü nöh bil tamam) beyti ile 1199 olduğu tasrih edilmektedir. Orhun nüshası ise aşağı yukarı aynı hacimde ve 430 sayfa olup sayfalar biraz daha sıkca yazılmıştır. Son sayfada (Bilmek istersen bu hututun tarihini hey hümam, dâl ü nun'ü gayn'le kıldık kelâmı biz tamam) mazmunü ile 1054 de yazılmış olduğu ifade edilmesine rağmen, kâtip olması gereken, Seyyit Hasan bin (Seyyit) Ömer imzasından sonra rakamla 1192 nin bulunuşu ikinci intihsah tarihi olsa gerek. Bu iki nüsha, bazı imlâ ve münferit kelime değişiklikleri dışında, metin bakımından biri birinin aynı olup, yalnız Orhun nüshasında, muhtelif parçalara dağılan ve sırf edebî mahiyette olan, elli beyit fazla bulunmaktadır.

Sayın Profesör Mükrimin Halil Yınanç'ın "Selçuklular devri,, tarihinde "Elimizde bulunan destan,, suretinde vasıflandırdıkları (S. 90) nüshanın hususiyetlerinden bahsedilmediğinden, karşılaştırma imkânı olmamakla beraber, verdikleri özete göre muhteva bakımından farklı olduğu intibai uyanmaktadır.

Gerek Diltac, gerekse Orhun nüshalarında tarihçi Âli'nin Mirkât ül-Cihat adlı eserinde I. veya II. Muradın emriyle Tokat dizdarı Arif Ali tarafından, II. İzzeddin Keykâvus'un münşisi İbni Alânın yazdığı asıl,

<sup>1</sup> Sırf pratik maksatla bundan sonraki tekrarlamalarda Dil ve Tarih-Coğrafya ünvanını «Diltac» suretindeki kısaltma şekliyle kullanacağım.

27 Nisan 2014

- 2406 ~~240083 Danışmendnâme ve 20380 Battalname~~  
AYDOĞAN, Zeynep. Creating an ideal self:  
representations of infidels in the late medieval  
Anatolian frontier narratives. *Osmanlı Araştırmaları.  
Journal of Ottoman Studies*, 40 (2012) pp.101-119.  
[Frenk, Rum, Yunan, etc, in epics such as the  
*Battalnâme*, the *Danışmendnâme*, and the  
*Saltuknâme*. With abstract in Turkish.]

MADDE YAYIMLANDIKTAN  
SONRA GELEN DOKÜMAN

# D

MADDE YAYIMLANDIKTAN  
SONRA GELEN DOKÜMAN

## Danışmendname

07 Subat 2016

The *Danışmendname* (*Dānişmendnāme*, “The book of Danışmend”) is an eighth/fourteenth-century Anatolian Turkish religious-heroic narrative that celebrates the exploits of the legendary champion Melik Danışmend Gazi (*Dānişmend Ghāzī*) on the Byzantine-Turkish frontiers.

The *Danışmendname*, or *Kıssa-i Melik Danışmend* (*Qıssa-ı Melik Dānişmend*, “The story of king Danışmend”), was conceived as the second part of an Anatolian “epic cycle”—or rather cycle of tales—on the Islamisation and Turkicisation of Anatolia and the Balkans (along with the *Battalname* (*Battāl-nāme*, “The book of Battal”) and *Saltukname* (*Saltuqnāme*, “The book of Saltuk”). Unlike the other two works, the *Danışmendname* does not contain supernatural elements, such as dragons, witches, or the working of miracles. The hero of the story is based on the historical Danışmend Gazi, who emerged in Anatolia in the wake of the battle of Manzikert (463/1071) as a rival to the Anatolian Seljuks (*Saljūqs*). Historical figures are liberally transformed and transferred in time within the narrative.

### 1. THE PLOT

Sanctioned by the ‘Abbāsid caliph, Danışmend Gazi sets out from Malatya (in eastern Anatolia) and leads a lifelong series of incursions into Byzantine territory (*gaza/ghazā*). Supported by fellow Turkish fighters—and especially by the new converts and lovers Artubi (*Artukhī*, probably representing an Artukid amir) and Afromiya (*Morphia* of Malatya), a woman warrior—he takes control of most of central and northern Anatolia. The narrative ends with the aftermath of his death.

### 2. FORM AND COMPOSITION

The *Danışmendname* combines elements of epic and romance. Written as prose narrative, with scattered verses making up approximately one fifth of the text, the work was composed by Ali (‘Alī) during the second half of the eighth/fourteenth century. Ali’s verses were inspired by the Persian *Shāh-nāma* (“Book of kings”) along with Shī‘ite and Bektāṣi mysticism (Mélíkoff, *La geste de Melik Dānişmend*, 1:66–70). The speculative date 762/1360–1 and the identification of the author as Arif Ali (‘Ārif ‘Alī), as well as his relation-

MADDE YAYIMLANDIKTAN  
SONRA GELEN DOKÜMAN

20 Eylül 2014

- 13836 AYDOĞAN, Zeynep. Creating an ideal self:  
representations of infidels in the late medieval Anatolian  
frontier narratives. *Osmanlı Araştırmaları. Journal of  
Ottoman Studies*, 40 (2012) pp.101-119. [Frenk,  
*Rum*, *Yunan*, etc, in epics such as the *Battalnâme*, the  
*Danışmendnâme*, and the *Saltuknâme*. With abstract in  
Turkish.]

Battalnâme  
020380  
Danışmendnâme  
0110083  
Eğilimler, Rum  
090434

D.T.C.F.D., VIII, (1955) Ankara

1- Danişmendî Nâme  
2- Danişmendî Gazî  
3- Danişmendî Nâme

## KİTAB-I MELİK DANIŞMEND GAZİ—DANIŞMENDNAME

Dr. ŞÜKRÜ AKKAYA

Ancak ilgili çevrelerce tanınan, şimdiye kadar yurdumuzda üç, yurd dışında — biri Leningrad, diğeri Pariste olmak üzere — iki nüshası bilinen Danişmendname'nin son zamanlarda Sivasda bir nüshası daha ele geçmiş ve Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine mal edilmiştir. Kütüphanelerde ve hususî ellerde daha başka nüshaların da bulunduğu muhakkaktır. Nitekim Yargıtay üyesi Sayın Alâeddin Alpay, Çorum nüshasının bir suretinin İstanbul'daki hususî kütüphanesinde olduğunu söylediği gibi Sayın Hüseyin Namık Orhunda da Niksar nüshasının bir kopyası bulunmaktadır. Dil-Tarih ve Coğrafya<sup>1</sup> nüshası 16 × 22,5 sm. büyüklüğünde her sahifede 18 satır olmak üzere 225 yapraktır. Kitap aslında mensur yazılmıştır, fakat ekserisi methiye — münacat karakteri taşıyan manzum kısım da 2994 mısra' tutmaktadır. Kitapta müellif veya müstensih yerine kâtip ünvanıyla iki yerde Abdülveli (S. 340 ve 383), dört yerde Veli Abid (S. 297, 426, 447, 450) adı geçmektedir, Yazılış — intinsah tarihi son sayfadaki (Bilmek istersen bu hattın tarihini ey hüمام, hezarü sed növed ü nöh bil tamam) beyti ile 1199 olduğu tasrih edilmektedir. Orhun nüshası ise aşağı yukarı aynı hacimde ve 430 sayfa olup sayfalar biraz daha sıkca yazılmıştır. Son sayfada (Bilmek istersen bu hututun tarihini hey hüمام, dâl ü nun'ü gayn'le kıldık kelâmı biz tamam) mazmunü ile 1054 de yazılmış olduğu ifade edilmesine rağmen, kâtip olması gereken, Seyyit Hasan bin (Seyyit) Ömer imzasından sonra rakamla 1192 nin bulunuşu ikinci intihzah tarihi olsa gerek. Bu iki nüsha, bazı imlâ ve münferit kelime değişiklikleri dışında, metin bakımından biri birinin aynı olup, yalnız Orhun nüshasında, muhtelif parçalara dağılan ve sırf edebî mahiyette olan, elli beyit fazla bulunmaktadır.

Sayın Profesör Mükrimin Halil Yınanç'ın "Selçuklular devri,, tarihinde "Elimizde bulunan destan,, suretinde vasıflandırdıkları (S. 90) nüshanın hususiyetlerinden bahsedilmediğinden, karşılaştırma imkânı olmamakla beraber, verdikleri özete göre muhteva bakımından farklı olduğu intibai uyanmaktadır.

Gerek Diltac, gerekse Orhun nüshalarında tarihçi Âlî'nin Mirkât ül-Cihat' adlı eserinde I. veya II. Muradın emriyle Tokat dizdarı Arif Ali tarafından, II. İzzeddin Keykâvus'un münşisi İbni Alânın yazdığı asıl,

<sup>1</sup> Sırf pratik maksatla bundan sonraki tekrarlamalarda Dil ve Tarih-Coğrafya ünvanını «Diltac» suretindeki kısaltma şekliyle kullanacağım.



auf Untersuchungen in westeuropäischen Sprachen allzu dürftig ist — als jüngste Veröffentlichung ist die von B. Spuler, *Die Minderheitenschulen der europäischen Türkei* (1936) genannt. Hier wären etwa nachzutragen: H. A. R. Gibb — Harold Bowen, *Islamic Society and the West*, Vol. I, Part 2 (London 1957), besonders S. 137-164; Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey* (London 1961); Şerif Mardin, *The Genesis of Young Ottoman Thought* (Princeton 1962), R. H. Davison, *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876* (Princeton 1963), Robert Devereux, *The First Ottoman Constitutional Period* (Baltimore 1963), Niyazi Berkes, *The Development of Secularism in Turkey* (Montreal 1964).

Andererseits enthält die Bibliographie — neben dem einschlägigen türkischen Schrifttum — Titel russischer Quellen- und Sekundärliteratur, die von den Autoren der soeben genannten neueren englischsprachigen Werke nicht herangezogen worden sind, und die doch, soweit sie beschaffbar sind, für künftige Untersuchungen auf diesem Gebiet nicht unbeachtet bleiben sollten.

Hamburg

Werner Ende

IRÈNE MÉLIKOFF, *Abū Muslim, le „Porte-Hache“ du Khorassan dans la tradition épique turco-iranienne*. — Paris, Librairie Adrien Maisonneuve 1962. 160 pages.

IRÈNE MÉLIKOFF, *La Geste de Melik Dānişmend. Étude critique du Dānişmend-nāme*. Tome I: Introduction et traduction. Tome II: édition critique avec glossaire et index. — Paris, Librairie Adrien-Maisonneuve 1960. 460, 352 pages. (Publications de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul, 10.11).

Madame Irène Mélikoff, qui a inauguré sa carrière turcologique avec l'édition critique et la traduction des chapitres concernant Umur Paşa dans le *Dustūr-nāme*, chronique en vers d'Enverî (XV<sup>ème</sup> siècle), poursuit ses activités dans ce domaine avec des travaux sur des documents de même nature, c'est-à-dire, des textes qui sont à cheval entre l'histoire et la littérature à proprement parler. Elle a le mérite d'explorer un domaine négligé jusqu'ici, à savoir des textes du Moyen Âge turc qui, à côté de l'intérêt incontestable qu'ils présentent pour l'historien dans le sens le plus restreint du terme, se réclament aussi d'une „littérature“ un peu spéciale, et apportent, de ce fait même, une somme énorme de renseignements relatifs aux divers aspects de la vie culturelle de leur époque.

Le premier (de date plus récente) des deux ouvrages de Madame Mélikoff, donne un résumé du *Roman d'Abū Muslim* qui, aussi bien chez les Turcs que chez les Iraniens, a eu un large public auprès des couches populaires, et plus spécialement dans les corporations artisanales et les ordres mystiques. Le second comporte un travail d'édition critique et de traduction du texte du *Dānişmend-nāme*.

Dans son ouvrage consacré à Abū Muslim, Madame Mélikoff étudie la légende de ce personnage historique du VIII<sup>ème</sup> siècle dans la tradition épique turco-iranienne. Après un avant-propos, une bibliographie de manuscrits, de sources et de travaux concernant, de près ou de loin, le sujet d'investigation, et une introduction, viennent les chapitres où sont exposés et discutés les questions: du „conte épique“ turco-iranien, avec un important paragraphe consacré à Tāhîr de Tūs à qui sont attribués, et remontent probablement, la première recension de la légende d'Abū Muslim, ainsi que celle d'autres œuvres narratives du même genre (chapitre I); le canevas historique de la légende (chap. II); le développement de la légende dans les milieux religieux et mystiques (chap. III); diverses rédactions du *Roman d'Abū Muslim* (chap. IV). En seconde partie, après une courte introduction, est résumé, d'après diverses recensions turques et persanes, le roman d'Abū Muslim.

Il serait souhaitable que le texte intégral (avec la traduction) de la recension

Oriens, (c. 21-22/1968-69), s. 480, 1971 (LEIDEN-  
E.J. BRILL)

# DÂNİŞMEND-NÂME

11 8 SUBAT 2014

Hazırlayan

Yrd. Doç. Dr. Necati DEMİR

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphane	
Dem. No:	186495
Taa. No:	398.22 DAN

Niksar, 1999

DU MÊME AUTEUR :

*Le Destân d'Umûr Pacha, Texte, traduction et notes*, 157 pp. in-4°, 1954.

DANS LA MÊME COLLECTION (*parus*) :

I. Aşkıdıl AKARCA, *Les monnaies grecques de Mylasa*, 106 pp. et 20 planches in-8°.

II. Raymond R. JESTIN, *Nouvelles tablettes sumériennes de Šuruppak au Musée d'Istanbul*, 19 pp. et 34 pl. in-4°.

III. Xavier DE PLANHOL, *De la plaine pamphylienne aux lacs pisidiens, Nomadisme et vie paysanne*, 495 pp., 99 planches et une carte in-8°.

IV. Paul MORAUX, *Une imprécation funéraire à Néocésarée*, 56 pp. et 4 planches in-8°.

VI. Emmanuel LAROCHE, *Dictionnaire de la langue louvite*, 179 pp. in-8°.

VII. Georges DUMÉZIL, *Études oubykhs*, 76 pp. in-4°.

VIII. Pierre DEVAMBEZ, *Le sanctuaire de Sinuri près de Mylasa, II<sup>e</sup> partie, Architecture et céramique*, 45 pp. et 30 planches in-4°.

A PARAÎTRE. EN PRÉPARATION :

Halet ÇAMBEL, *La nécropole et la culture de Yortan*.

Émile BENVENISTE, *Hittite et indo-européen, Études sur la langue hittite*.

Louis ROBERT, *Noms indigènes de l'Asie Mineure gréco-romaine*.

Louis ROBERT, *Un culte indigène de l'Asie Mineure: le Saint et Juste, Hosion et Dikaion*.

Louis ROBERT, *La géographie par les monnaies, Les monnaies grecques et la géographie historique*.

Louis ROBERT, *Cilicie*.

Louis ROBERT, *Priène et la province d'Asie d'Attale III à Pompée*.

Louis ROBERT, *Paysages et gens d'Anatolie*.

Jeanne ROBERT et Louis ROBERT, *Toponymie antique et toponymie turque en Anatolie, Contribution à la carte historique de l'Asie Mineure*.

Roland MARTIN, *Le chapiteau ionique, Origines et évolution*.

Louis ROBERT, *Pour la géographie byzantine de l'Anatolie (Lydie et Mysie, Sur la Vie de Saint Pierre d'Atroa)*.

André GRABAR, *Études sur la sculpture byzantine à Constantinople*.

Irène MÉLIKOFF, *La geste de Melik Dānişmend, tome II : Édition critique*.

Jean AUBIN, *L'histoire du règne de Soliman le Magnifique par Celalzade Koca Nişancı*.

BIBLIOTHÈQUE ARCHÉOLOGIQUE ET HISTORIQUE  
DE L'INSTITUT FRANÇAIS D'ARCHÉOLOGIE  
D'ISTANBUL

X

20 MAYIS 1994



## LA GESTE DE MELIK DĀNİŞMEND

*Étude critique du Dānişmendnâme*

MADDE TATBİLANMIKTAN  
SONRA ÇELEN DOKÜMAN

TOME I

INTRODUCTION ET TRADUCTION

PAR

IRÈNE MÉLIKOFF

DOCTEUR ÈS LETTRES

CHARGÉE DE RECHERCHES AU C. N. R. S.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	125413-1
Tasnif No:	T 810 GES.M

DÉPOSITAIRE

LIBRAIRIE ADRIEN MAISONNEUVE

11, RUE SAINT-SULPICE

PARIS, VI<sup>e</sup>

1960

## DANIŞMENDNÂME DESTANI'NIN TAHLİLİ

Mehmet BİCİK

Danişmendnâme; Anadolu halkının, Anadolu'nun Türkleşmesi'nde ve İslâmlaşmasında önemli bir rol oynayan Danişmendli hânedanı hakkında, özellikle Danişmend Gazi'nin şahsında ortaya koyduğu bir destandır. Bu destan, Emîr Danişmend Gazi'nin ve Melik Gazi'nin gösterdikleri kahramanlıkları, Anadolu'da Rum, Bizans ve Ermeniler'e karşı giriştikleri başarılı mücadeleleri, halkın inanç ve geleneklerine uygun olarak en güzel şekilde dile getirmiştir<sup>1</sup>.

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması döneminde, akın akın Anadolu'ya gelen Türkler, büyük mücadeleler sonucunda Anadolu'yu kendilerine yurt edinebilmişlerdir. Bu dönemde, halkın kafasında derin izler bırakan, birçok kahramanlar ve evliyâlar ortaya çıkmıştır. Anadolu'da gazâ ve fetihlerde bulunan, halkın büyük bir önem verdiği bu Türk kahramanları etrafında, onların olağanüstü kahramanlıklarını ve fedakârlıklarını anlatan destanlar oluşturulmuştur. Bu muzaffer Türk kahramanları, kısa bir süre içinde, halk arasında velî hüviyeti almışlar ve önemleri daha da artmıştır.

İslâm Edebiyatı'nda, gayr-i müslimlerin hâkim olduğu geniş ve verimli toprakların Müslümanlar tarafından fethini anlatan veya elde ettikleri büyük ve önemli zaferler sebebiyle halk üzerinde büyük bir etki bırakan kahramanların isimleri ve hayat hikâyeleri etrafında birtakım halk hikâyeleri oluşturulmuştur: Battalnâme, Saltuknâme, Hamzânâme gibi. Türk-İslâm Edebiyatı'nda önemli bir yer tutan, kaynağını Anadolu'dan alması ve konu bakımından, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslâmlaşmasında önemli roller oynayan ve Anadolu'da önemli bir beylik kurmuş olan, Danişmendliler sülâlesiyle ilgili olması bakımından, Danişmendnâme ismiyle bilinen hikâye meşhurdur. Bu makalemizde tarihî gerçekleri göz önünde bulundurarak ve değişik tarihçilerin, Danişmendnâme hakkında ileri sürdükleri fikirleri tahlil ederek konu hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

Kıssa-i Melik Danişmend veya Kıssa-i Danişmend Gazi ismiyle bilinen eser, Anadolu'daki Seyyid Battal Gazi Destanı ile kalmayıp, âdeta onun devamı olmak üzere Melik Danişmend Gazi'nin kahraman kişiliğinde, i-

<sup>1</sup> Bak. Ali Öztürk, Türk Anonim Edebiyatı, İstanbul 1986. s. 207. Ayrıca bak. Danişmendnâme Mad. Türk Ansk., Ankara 1964, s. 276.

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI  
sayı: 95 (Nisan-1995) İstanbul, s. 189-203.

MADDE FAYDALANDIKTAN  
SONRA BELAN DÖRÜMAN

20 ARALIK 1995



21 TEM 2012

MADDE YAYINLANDIKTAN  
SONRA GELEN DOKÜMAN

Özcan, Ahmet  
Türkiye'de popüler tarihçilik, 1908-1960 / Ahmet Özcan. — Ankara : Türk  
Tarih Kurumu, 2011.  
xv, 589 s. : [52] tipkibasım (rnk.), 9 grafik (rnk.), tablo ; 24 cm.— (AKDYYK  
Türk Tarih Kurumu yayınları ; IV/A-2-2.8. Dizi - Sa. 1)

Bibliyografya ve indeks var.  
ISBN 978 - 975 - 16 - 2409 - 3

I. Tarihçilik \_ Türkiye, 1908-1960. I. E.a. II. Dizi.

907

## İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ .....	XI
KISALTMALAR .....	XV

## GİRİŞ

A) ÇALIŞMANIN AMACI, ÖNEMİ VE SINIRLARI .....	10
B) KAYNAKLAR .....	17
C) KAVRAMLAR, YÖNTEM VE ÇALIŞMANIN VARSAYIMLARI .....	18

## I. BÖLÜM

### POPÜLER TARİHİN İDEOLOJİK VE TARİHİ TEMELLERİ

I. 1. MİLLİYETÇİLİK ÖNCESİ İDEOLOJİK TEMEL: İNANCIN GÖLGESİNDEKİ TARİH .....	25
I. 2. OSMANLI TARİH YAZIMININ İKİ ALANI .....	27
I. 2. 1. Osmanlı Resmî Tarih Yazımı .....	30
I. 3. OSMANLI HALKININ İNANDIĞI-DİNLEDİĞİ-OKUDUĞU TARİH .....	39
I. 3. 1. <i>Gazavatnâme, Fetihnâme, Zafernâme</i> .....	43
I. 3. 2. Destan, Türkü ve Şiirde Popüler Tarih .....	46
I. 3. 3. Gaza Yolunda Destanı-Menkbevi Kahramanlar .....	50
I. 3. 3. 1. <i>Gazavat-ı Hz. Ali ya da Hz. Ali Cenkeri</i> .....	54
I. 3. 3. 2. <i>Hamzanâme</i> .....	57
I. 3. 3. 3. <i>Ebu Müslimnâme; Haza Kitab-ı Eba Müslim</i> .....	59
I. 3. 3. 4. <i>Battalnâme</i> .....	63
I. 3. 3. 5. <i>Danışmendnâme</i> .....	66
I. 3. 3. 6. <i>Saltuknâme</i> .....	68
I. 3. 3. 7. <i>Muhammed Hanefi Cengi</i> .....	69
I. 3. 3. 7. 1. Muhammed Hanefi Cengi'nin Konusu .....	72
I. 4. SÖZLÜ ANLATILARLA POPÜLERLEŞEN TARİH .....	77

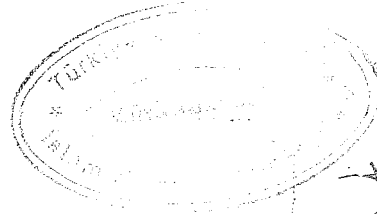
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun 13.07.2011 tarih ve 641/11  
sayılı Yönetim Kurulu kararı gereği 3.000 adet basılmıştır.

İSAM DN  
199872.

ISBN 978 - 975 - 16 - 2409 - 3

Raportör: Prof. Dr. ALİ BİRİNCİ

Türk Tarih Kurumu Basımevi  
Akhun Caddesi No: 1  
Sincan Organize Sanayi Bölgesi / ANKARA  
Tel: (0312) 267 16 11



- Hamzanâme  
- Ebu Müslimnâme  
- Battalnâme  
- Danışmendnâme  
- Ebu Hays Cengi  
- Muhammed Hanefi Cengi

**Dânişmend-nâme**  
Doç. Dr. Necati Demir

*Akçağ Yayınları / 593*  
*Kaynak Eserler / 167*

ISBN 975-338-581-1

© Bu kitabın bütün hakları Akçağ A.Ş.'ne aittir.

*Kapak / Emin Bebek*  
*Sayfa Düzeni / Akçağ Dizgi Ünitesi*  
*Baskı / Başer Matbaası 356 88 88*  
*1. Baskı / Ankara 2004*

**Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş.**  
Tuna Cad. 8/1 06420 Kızılay – Ankara  
Tel: (312) 432 17 98 – 433 86 51  
Faks: 432 28 52

[www.akcag.com.tr](http://www.akcag.com.tr)  
[akcag@akcag.com.tr](mailto:akcag@akcag.com.tr)

# DÂNİŞMEND-NÂME

Doç. Dr. Necati DEMİR

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Yayıncı ARGİT Bölümü	
Dem.No.	122276
Tas.No.	338.22 DAN

**AKÇAĞ**

SOURCES OF ORIENTAL LANGUAGES AND LITERATURES

54

Edited by Şinasi Tekin & Gönül Alpay Tekin

TURKISH SOURCES XLVII

## DĀNİŞMEND-NĀME

Critical Edition . Turkish Translation . Linguistic Analysis  
Glossary . Facsimile

(PART ONE: Critical Edition)

Prepared and Edited by  
Necati DEMİR

Published at  
The Department of Near Eastern Languages and Civilizations  
Harvard University  
2002

DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARININ KAYNAKLARI

54

Yayınlayanlar  
Şinasi Tekin • Gönül Alpay Tekin

TÜRKÇE KAYNAKLAR XLVII

## DĀNİŞMEND-NĀME

Tenkidli Metin . Türkiye Türkçesine Aktarılış . Dil Özellikleri  
Sözlük . Tıpkıbasım

(I.KISIM: Tenkidli Metin)

Hazırlayan  
Necati DEMİR



11 KASIM 2002

MADDE YAYIMLANDIKTAN  
SONRA SELEN DOKÜMAN

Yayımlandığı yer  
Harvard Üniversitesi  
Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü  
2002

## BİBLİYOGRAFYA

- Ahundov, Ehliman (1978) *Azerbaycan Halk Yazını Örnekleri*, Çeviren; Semih Tezcan, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- (1983), *Azerbaycan Halg Dastanları*, Bakü: Yazıcı.
- Akalın, Sami (1972), *Türk Manileri*, İstanbul: Kültür Müsteşarlığı Yay.
- Altaylı, Seyfettin (1994) *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, 2 cilt, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Bayrı, Mehmet Halit (1932), *Maniler*, İstanbul: İktisat Matbaası.
- Bilge, Rifat (1928), *Maniler*, İstanbul: Devlet Matbaası.
- Boratav, Pertev Naili (1988), *Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği*, 2. Baskı, İstanbul: Adam Yay.
- (1997a), "Mani" *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 7, 2. Baskı, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., s. 285-288.
- (1997b), "Koşma" *İslam Ansiklopedisi*, cilt 6, 2. Baskı, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., s. 876-880.
- Elçin, Şükrü (1990), *Türkiye Türkçesinde Maniler*, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay.
- Eset, Niyazi (1946), *Maniler Kılavuzu*, Ankara: Ankara Halkevi Neşriyatı.
- Göksu, M. Hasan (1970), *Manilerimiz*, İstanbul: Milliyet Yay.
- Kartarı, Asker (1985), "Bayatılar", *Türk Folkloru: Azerbaycan Özel Sayısı*, Mayıs '85 (70), İstanbul, s. 10-12
- Ok Türk, Seyfi (1985), *Türk Manileri Antolojisi (Güldeste)*, İstanbul: Kastaş Yay.
- Orucov, E. E., [Abdullayev, B. T.], Rehimzade, N. R., Helifezade, M. E. (1966-1987), *Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti*, 4 cilt, Bakü: Élm Neşriyyatı.
- Perrine, L. (1978), *Literature: Structure, Sound and Sense*, 3. Baskı, New York.
- Räsänen, Martti (1926), *Eine Sammlung von Mâni-Liedern aus Anatolien*, Helsinki: Société Finno-Ougrienne.
- Steingass, F. (1984), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Terzibaşı, Ata (1975), *Kerkük Hoyratları ve Manileri*, İstanbul: Ötüken Yay.
- Türkmen, Fikret (1983), *Tahir ile Zühre*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.



## BİR DÂNİŞMENDNÂME NÜSHASI: MİRKÂTÜ'L-CİHÂD

Dr. Ali AKAR\*

Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilişini destanî şekilde anlatan eserlerden biri de *Dânişmendnâme*'dir. Eser ilk defa H. (M. 1245/45) yılında Anadolu Selçuklu sultanı II. İzzeddin Keykavus'un<sup>1</sup> emriyle Mevlânâ İbni Alâ tarafından yazıya geçirilmiştir. Bu nüshanın dilini ağır bulan I. Murad, Tokat kalesi dizdarı Ârif Ali'ye 762 (M. 1360/61)'de eseri yeniden düzenletmiştir. Ârif Ali, söz konusu nüshayı nazım bölümleri de ekleyerek 17 meclis halinde yeniden kaleme almıştır. Daha sonra meşhur Osmanlı tarihçisi Gelibolulu Mustafa Âlî, görevli bulunduğu Vilayet-i Rum defterdarlığından azli sırasında (H. 997/M. 1588/89) bir hafta kadar Niksar'da kalmış, bu arada Ârif Ali yazması olan *Dânişmendnâme*'yi bulmuş, *Mirkâtü'l-cihâd*<sup>2</sup> (= Cihadın basamakları) adıyla yeniden yazmıştır.

Bu yazımızda eseri, yazıya geçiriliş; konusu, mekanı, şahıs kadrosu ile dil ve üslup yönleriyle ele alacağız.

### *Dânişmendnâme nüshaları ve Mirkâtü'l-cihâd*

*Mirkâtü'l-cihâd*, *Dânişmendnâme* hakkında şimdiye kadar verilen geleneksel bilgilerin temel kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı tarihçileri Âlî, Cenâbî, Ebu'l-Abbas Karamanî, Hazerfen Hüseyin, Münecimbaşı ve Kâtib Çelebi *Dânişmendliler* hakkında verdikleri bilgileri *Mirkâtü'l-cihâd*'dan almışlardır<sup>3</sup>. Bu bakımdan Âlî'nin eserin ilk sayfalarında verdiği bilgi ve yazıya geçiriliş ile ilgili kayıtlar *Dânişmendnâme* araştırmaları için önem taşımaktadır.

\* Arş. Gör., KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Böl. TRABZON

<sup>1</sup> Osman Turan, *Dânişmendnâme*'nin ilk defa yazıya geçirilişinin II. Değil, I. İzzeddin Keykavus döneminde (1211-1220), onun Sivas ve Sinop'ta giriştiği bir takım "medenî faaliyetler"i sırasında gerçekleştiğini belirtir. *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 127.

<sup>2</sup> Eserin iki yazma nüshası vardır. Bunlardan Süleymaniye nüshası Âlî Mustafa b. Ahmed b. Abda'l-Mevlâ müellif adıyla Reşid Efendi bölümü 678 numarada kayıtlıdır. 278 yapaktır. H. 997'de Âlî'nin kardeşi ibniyamin Çavuş tarafından istinsah edilmiştir. Revan nüshası ise 139 yaprak olarak sonundan epeyce eksiktir.

<sup>3</sup> Mükrimin Halil YINANÇ, "Dânişmendliler", İA, c. 3, s. 468.